

Högskolan
Kristianstad

Högskolan Kristianstad
291 88 Kristianstad
044-250 30 00
www.hkr.se

Självständigt arbete, Grundlärarprogrammet med inriktning mot arbete i
fritidshem, 15 hp
VT24
Fakulteten för lärarutbildningar

Delaktighet och inflytande i fritidshemmet

En observationsstudie om personalens arbete med barns delaktighet och inflytande

Frida Birr och Matilda Noaksson

Författare

Frida Birr och Matilda Noaksson

Titel

Delaktighet och inflytande i fritidshemmet. En observationsstudie om personalens arbete med barns delaktighet och inflytande.

Engelsk titel

Participation and influence in school-age educare. An observational study about the staffs work with childrens participation and influence.

Handledare

Kristina Westlund

Bedömande lärare

Sara Lenninger

Examinator

Sara Lenninger

Sammanfattning

Rapporten redogör för en undersökning av hur fritidspersonalen arbetar för att göra barn delaktiga och ges inflytande i fritidshemmets verksamhet och undervisning. Det för att barns delaktighet och inflytande är återkommande i styrdokumentens riktlinjer, i tidigare forskning och i annan litteratur. Därför har rapporten en kvalitativ metodansats som är inspirerad av etnografi och använder observationer med fältanteckningar som metod. För att få syn på hur barns delaktighet och inflytande möjliggörs i fritidshemmets verksamhet och undervisning har Shiers delaktighetsmodell använts som verktyg under observationerna samt som ett hjälpmedel under analysprocessen. I resultatet redovisas förhållningssätt, till exempel bemötande och kroppsspråk som kan öppna vägarna till barns delaktighet och inflytande. I resultatet redovisas även olika arbetssätt som möjliggör barns delaktighet och inflytande, till exempel planerade och oplanerade aktiviteter som är frivilliga för barnen att delta i, handuppräckning, mellisvärd och drop-in mellanmål.

Ämnesord

Delaktighet, Inflytande, Fritidshemmet, Vägar till delaktighet, Förhållningssätt, Arbetssätt

Author

Frida Birr och Matilda Noaksson

Title

Participation and influence in school-age educare. An observational study about the staffs work with childrens participation and influence.

Supervisor

Kristina Westlund

Assessing teacher

Sara Lenninger

Examiner

Sara Lenninger

Keywords

Participation, Influence, School-age educare, Pathways to Participation, Attitude, Way of working

Tack!

Vi vill börja med att tacka vår fantastiska handledare Kristina som varit en stor hjälp och en stöttande hand under examensarbetets intensiva period. Tack för att du har funnits där, trott på oss och fångat upp oss i alla motgångar. Utan dig hade vi inte fixat detta.

Tack till informanterna som deltagit i vår undersökning, utan er hade vi inte kunnat genomföra observationerna. Det var fantastiskt roligt att delta i er verksamhet.

Tack till våra familjer med två-och fyrbenta för att ni funnits där för oss, att ni peppat och stöttat oss när det varit jobbigt och svårt för oss att tro på oss själva. Ni är guld värda! Till sist vill vi tacka varandra för att vi klarat detta tillsammans och att vi fortfarande är vänner trots alla motgångar.

Innehållsförteckning

1. Inledning	7
1.1 Delaktighet som rättighet i fritidshemmet.....	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
2. Tidigare forskning.....	10
2.1 Delaktighet och inflytande	10
2.2 Relationers betydelse	11
2.3 Hur barns delaktighet och inflytande möjliggörs i pedagogiska verksamheter	13
2.4 Sammanfattning	15
3. Shiers delaktighetsmodell.....	16
3.1 Beskrivning av delaktighetsmodellen	16
3.1.1 Nivå 1, barn blir lyssnade till.....	17
3.1.2 Nivå 2, barn får stöd i att uttrycka sig och sina åsikter.....	17
3.1.3 Nivå 3, barns åsikter värdesätts och beaktas.....	18
3.1.4 Nivå 4, barn får vara med och ta beslut	18
3.1.5 Nivå 5, barn har makt och ansvar när beslut tas.....	18
4. Vetenskaplig metod.....	20
4.1 Observationer	20
4.2 Rekrytering och urval.....	20
4.3 Genomförande.....	21
4.4 Bearbetning och analys av fältmaterial	23
4.5 Etiska överväganden	24
5. Resultat	26
5.1 Fritidspersonalens förhållningssätt.....	26
5.2 Fritidspersonalens arbetssätt	28
5.2.1 Rutiner.....	28
5.2.2 Drop-in mellanmål.....	30
5.2.3 På rätt plats vid rätt tillfälle	31
5.2.4 Aktiviteter i fritidshemmet Vildsvinet.....	32
6. Sammanfattat resultat och diskussion	36
6.1 Fritidspersonalens förhållningssätt.....	36
6.2 Fritidspersonalens arbetssätt	37
6.3 Metoddiskussion	39

6.4 Sammanfattande reflektion	41
Referenser	42
Bilagor	45
Bilaga 1	45
Bilaga 2	47

1. Inledning

Enligt del 4 i läroplanen, Lgr 22 (Skolverket, 2022) ska fritidshemmets verksamhet erbjuda en meningsfull fritid för barnen. Delaktighet och inflytande har visat sig vara aspekter som förutsätter och bidrar till att barn upplever att deras fritid blir meningsfull (Blennerhed, 2018). Delaktighet och inflytande har inte bara visat sig förutsätta och bidra till en meningsfull fritid för barnen, delaktighet har även visat sig ha en tydlig koppling till god hälsa. Barn upplever att när de får vara med och påverka och göra sin röst hörd i skolmiljön mår de bra samt att det är då barn upplever att de ges inflytande (Von Wright, 2009; Warne, 2013; Arenhill Beckman & Tullgren, 2015). För att barn ska kunna vara delaktiga och få inflytande i fritidshemmets undervisning behöver fritidspersonalen vara öppna för barns världsbild, intressen, behov och erfarenheter (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003; Skolverket, 2022). Delaktighet och inflytande ingår i de mänskliga rättigheterna, vilket fritidspersonalen ska arbeta med på olika sätt (SFS 2010:800; Skolverket, 2022).

Utifrån styrdokumentens riktlinjer om barns rättigheter att få vara delaktiga och ges inflytande i fritidshemmets verksamhet, samt tidigare forskning växte intresset fram att undersöka hur fritidspersonalen arbetar med barns delaktighet och inflytande. Det för att det är fritidspersonalen som ska arbeta för och möjliggöra en meningsfull fritid för barnen i fritidshemmets verksamhet (Skolverket, 2022).

1.1 Delaktighet som rättighet i fritidshemmet

Fritidshemmets undervisning ska möjliggöra och utveckla barns förståelse för och om demokrati genom att barnen ska göras delaktiga och ges inflytande i verksamheten (Skolverket, 2022). Både delaktighet och inflytande ingår i demokratibegreppet och är både en lag och en rättighet för barnen. I Skollagen (SFS, 2010:800, kap 4. 9§) står det att barnen ska ges inflytande i utbildningen, det vill säga den utbildning barnen får i skolan och i fritidshemmet. Barnen ska även få vara delaktiga i det som rör dem. I artikel 12 av FN:s konvention om barns rättigheter (UNICEF Sverige, 2018, s. 18) står det att barn har rätt till att få säga sitt i frågor som rör dem, samt att det är viktigt att barns åsikter tas hänsyn

till och respekteras utifrån deras ålder och mognad. Eftersom alla som arbetar i skolans verksamheter ska arbeta utifrån styrdokumentens riktlinjer och krav (UNICEF Sverige, 2018; SFS, 2010:800; Skolverket, 2022), borde inte den meningsfulla fritiden där barn får vara delaktiga och ges inflytande vara svåråtkomlig i fritidshemmets verksamhet. Men praktiskt sett är det inte så enkelt.

Holmberg (2021) beskriver att det är Skollagen och Lgr 22 (SFS 2010:800; Skolverket, 2022) som bestämmer det centrala i utbildningen och det har bidragit med att den utbildning som fritidshemmet ska bedriva numera är målstyrd. Det innebär att det som fritidspersonalen planerar, ska planeras utifrån olika läroplansmål. Samtidigt som fritidshemmets undervisning ska syfta till att nå olika läroplansmål ska fritidshemmets undervisning även utgå från barnens intressen, erfarenheter, behov, vara situationsanpassad, upplevelsebaserad och grupporienterad (Skolverket, 2022). Hur fritidspersonalen arbetar med barns delaktighet och inflytande i denna balansgång mellan krav på målstyrd verksamhet, barns rättigheter och en meningsfull fritid på barns egna villkor blir därför intressant att undersöka vidare.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med rapporten är att konstruera ny kunskap om hur fritidspersonalen arbetar för att göra barnen delaktiga och ge dem inflytande i fritidshemmets verksamhet och undervisning. Vilket leder in i rapportens frågeställningar som skrivs nedan.

- Vilket förhållningssätt till barns delaktighet och inflytande uttrycker fritidspersonalen?
- Hur möjliggör fritidspersonalens arbetssätt barnens delaktighet och inflytande?

För att undersöka vilket förhållningssätt fritidspersonalen uttrycker och hur fritidspersonalens arbetssätt möjliggör barns delaktighet och inflytande har undersökningen gjorts genom observationer. Under observationerna var vi öppna för fritidspersonalens kommentarer och reflektioner och samtalade med dem.

Observationerna och de informella samtalen med fritidspersonalen har sedan analyserats med hjälp av Shiers (2001) delaktighetsmodellens fem nivåer och tre faser.

2. Tidigare forskning

I detta avsnitt kommer tidigare forskning presenteras relaterat till delaktighet och inflytande. Till att börja med kommer delaktighet och inflytande beskrivas utifrån hur begreppen använts och benämnts i tidigare forskning. Därefter presenteras forskning om relationers betydelse för barnens delaktighet och inflytande följt av hur barns delaktighet och inflytande möjliggörs i pedagogiska verksamheter. Avsnittet avslutas med en sammanfattning och en koppling till hur den tidigare forskningen är relevant för vår undersökning.

2.1 Delaktighet och inflytande

Delaktighetsbegreppet kan enligt Elvstrand (2009) ha mer än en betydelse. Vilken betydelse delaktighetsbegreppet har beror på i vilket sammanhang det sätts i. Elvstrand beskriver att delaktighet kan sättas in ett socialt och i ett politiskt sammanhang och oavsett vilket sammanhang begreppet sätts i, sker det alltid i ett socialt samspel. Delaktighet i ett socialt sammanhang handlar enligt Elvstrand om att tillhöra en gemenskap och att vara accepterad. Ställt i ett politiskt sammanhang handlar delaktighet enligt Elvstrand istället om att ha möjlighet att påverka och göra sin röst hörd.

Elvstrand och Lagos (2022) artikel som bygger på en analys av elevers delaktighet i tre olika aktionsforskningsprojekt och Von Wrights (2009) studie om barns delaktighet i undervisningen benämner delaktighet på ett liknande sätt som Elvstrands (2009) sociala delaktighet. Elvstrand och Lago (2022) menar att delaktighet är ett socialt fenomen som görs mellan människor och för att delaktigheten ska bli verklig behövs stödjande och hållbara relationer. Von Wrights (2009) studie utgår från barns möjlighet till delaktighet och inflytande i pedagogiska situationer. Von Wright beskriver att delaktighet handlar om att ingå i en social gemenskap, antingen blir en individ inkluderad eller exkluderad. En individ görs endast delaktig om hen blir inkluderad. Precis som Elvstrand (2009) beskriver den politiska delaktigheten, beskriver Von Wright inflytande. Hon beskriver att inflytande innebär att en individ har en röst och individen får tycka till och framföra sina åsikter. Individen blir tagen på allvar, lyssnad på och sedd.

Det individen säger och gör tas med i beaktning i det gemensamma. Vidare kan inflytande vara så enkelt som att en individ får välja på egen hand.

Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) beskriver i sin artikel att delaktighet kan ses som värde och som pedagogik. Delaktighet som värde handlar om att barn ges rätt till att föra sin talan i ett sammanhang. Barns talan, tankar och förståelse är viktigt. Delaktighet som pedagogik handlar om att barns yttrande får ta plats och är en verklig del av utformningen av verksamheten.

Eleverna i Warnes (2013) studie upplever att när de får möjlighet att påverka skolmiljön, samt får göra sina röster hörda bidrar det till ett bättre psykiskt mående. Warne (2013) har studerat skolan som en stödjande miljö för hälsa. Studien består av fyra delstudier där olika metoder använts. De olika metoderna var Photovoice och innehållsanalys, Photovoice och grundad teori, principalkomponentanalys och multipel logistisk regressionsanalys. I resultatet av studien framgår en tydlig koppling mellan delaktighet, stöd från lärare och andra elever och god hälsa i skolmiljön. Warne beskriver att hälsan skapas i relationen mellan individer och omgivningen. Utifrån det, menar Warne att skolan kan ses som en miljö som kan påverka hälsan, eftersom barn spenderar mycket tid i skolan.

2.2 Relationers betydelse

Elvstrand och Lago (2022) har gjort en aktionsforskning för att förstå och förbättra elevers möjlighet till delaktighet. De använder Harts delaktighetsstege (Hart, 1992) för att analysera och problematisera den insamlade empirin från deras aktionsforskning. Resultatet visar att en tydlig och öppen relation mellan barn och lärare har betydelse för barns delaktighet och inflytande. Det är även nödvändigt att läraren tar barns perspektiv i beaktning. Vidare blir delaktigheten störst när barnen får vara med och styra.

I Elvstrands (2009) avhandling går det att läsa att möjligheten till delaktigheten är relationell. Elvstrand beskriver att eleverna vill att lärarna ska bjuda på sig själva och vara vägledare utöver att de är lärare. När relationerna stärks mellan lärarna och eleverna och när lärarna bjuder på sig själva känner eleverna sig mer

delaktiga. Hon beskriver att lärarnas kompetens, erfarenheter och åsikter är något eleverna efterfrågar.

Von Wright (2009) beskriver att ett relationellt förhållningssätt och bemötande är betydelsefullt för att eleverna ska göras delaktiga och ges inflytande. Utifrån hennes synvinkel innebär det att ett relationellt perspektiv sker mellan lärare och elever i undervisningssituationer. Läraren kan förändra barns kunskaper, förmågor och färdigheter genom handling. Om läraren är uppmärksam på det sociala mötet i pedagogiska situationer kan hen få syn på och förståelse för varje barn och deras olikheter. Därför behöver läraren dels, vara öppen för att anpassa sig och sin undervisning utifrån vad som händer i stunden och dels, att inte begränsa elevernas utrymme att uttrycka sig och samtala i undervisningen. I Von Wrights resultat framgår elevens möjlighet till delaktighet och inflytande vara beroende av lärarens förmåga att inta elevernas perspektiv. Resultatet visar även att för att möjliggöra inflytande och delaktighet behöver läraren ha en förmåga att anpassa sin undervisning utifrån eleverna och den rådande situationen. Läraren behöver ha pedagogisk takt för att kunna möjliggöra elevernas delaktighet och inflytande i undervisningen. Ackesjö och Dahl (2022) har gjort en studie som handlar om pedagogisk takt i fritidspedagogisk undervisning. Syftet med deras studie är att skapa kunskap om relationella aspekter i fritidslärares undervisning. Studiens resultat utgår från fritidslärares skrivna beskrivningar av sin undervisning.

Ackesjö och Dahl (2022) beskriver den pedagogiska takten som att läraren är öppen för elevernas tankar, önskemål, viljor och intressen. Läraren intar en relationell position till eleverna. När läraren har pedagogisk takt organiserar och anpassar hen situationen som sker här och nu så att situationen passar eleverna. Det kan även handla om att läraren låter eleverna styra och forma undervisningen. I den pedagogiska takten har eleverna möjlighet att påverka undervisningen och situationen. När läraren är beredd att fånga situationen här och nu, kan undervisningen bli en välregisserad dans mellan läraren och eleverna. Det sker när lärare och elever gemensamt tar ansvar för situationer som sker och att de följer varandra. Studiens resultat visar att barns inflytande och delaktighet i fritidshemmets undervisning och verksamhet är kopplat till lärarens pedagogiska

takt. Ackesjö och Dahl nämner dock en svårighet att få till de taktbyten som krävs för att möta elevernas initiativ, intressen och viljor i den utsträckning som läraren kanske vill, eftersom det är många elever inskrivna i fritidshemmen i dag.

2.3 Hur barns delaktighet och inflytande möjliggörs i pedagogiska verksamheter

Perselli och Haglund (2022) har skrivit en artikel där de vill problematisera fritidshemmets verksamhet. För att eleverna ska få en meningsfull fritid beskriver de att fritidshemmets verksamhet ska undervisa eleverna men samtidigt grundas i elevers behov, intressen och erfarenheter. Studiens utgångspunkt är fritidslärares beskrivningar av sin undervisning i fritidshemmets verksamhet. Utifrån studiens resultat går det att förstå att formell och informell undervisning har olika syften. Men även att elevernas delaktighet och inflytande får ta olika stor plats i undervisningen. Den formella undervisningen utgår från ett barnperspektiv och planeras av fritidsläraren med fokus på vad eleverna ska lära sig. Elevernas intressen, initiativ och viljor är inte ofta fokuset för den formella undervisningen. Den informella undervisningen fokuserar på elevernas intressen, initiativ och viljor. Det vill säga barns perspektiv är centralt för den informella undervisningen. Perselli och Haglund lyfter informella situationer som en framgångsfaktor för barns inflytande.

Elvstrands (2009) studie handlar om delaktighet i skolans vardagsarbete. Elvstrand ville med sin studie öka förståelsen för hur delaktighet görs och ta del av elevers erfarenheter av delaktighet. Studiens utgångspunkt är att delaktighet i skolan görs mellan elever och lärare. Resultatet av studien visar att elevernas möjligheter till delaktighet är begränsade i skolan. Eleverna i studien får vara med och ta beslut och vara delaktiga i skolan genom formella beslutsarenor. Eleverna berättar att de får vara delaktiga genom röstning och förslagslåda där de får vara med och ta beslut. Det vill säga, eleverna får inflytande. I resultatet framgår det även att inflytande och ansvar hänger ihop. När eleverna visar att de kan ta ansvar, ges de inflytande i vissa former av aktiviteter. Exempel på sådana aktiviteter är aktiviteter utan tydliga ramar.

Precis som i Elvstrands studie framgår det i Arenhill Beckman och Tullgrens (2015) studie att barn upplever att de ges inflytande när de får bestämma och göra val trots att vuxna satt ramar för vad de får välja mellan. Det går att avläsa i studien att barnen upplever att olika alternativ eller valmöjligheter bidrar till inflytande (Arenhill Beckman & Tullgren, 2015). Arenhill Beckman och Tullgrens (2015) studie handlar om barns förståelse av begreppet inflytande i fritidshemmets verksamhet. De har genomfört studien med hjälp av en Learning-study modell för att undersöka och utveckla barns förståelse för inflytande. Det framgår två nyckelfaktorer i studien för barns delaktighet och inflytande: *förståelsen kring och om demokrati och att personalen utgår från ett barnperspektiv*. Resultatet visar att Learning-study modellen bidrar till att barn utvecklar förståelse för inflytande. Modellen bidrar även till att barnen utvecklar en förståelse för den demokratiska processen som är grundläggande för att de ska få inflytande.

I Pramling Samuelsson och Sheridans (2003) artikel framgår möjligheten att föra sin talan som en grundförutsättning för att bli delaktig. De menar att för att barn ska bli delaktiga behöver de bli hörda och sedda av vuxna. Vilket innebär att de vuxna behöver ta ett barnperspektiv. Att ta ett barnperspektiv innebär att vuxna försöker förstå barns liv, erfarenheter, uppfattningar och vad de gör.

I en studie genomförd i Irland (Horgan et al., 2018) fann man att några av anledningarna till att barnen inte ville delta i "School-age care" var att de inte upplevde att de blev hörda och sedda, att de inte fick valmöjligheter, att de inte fick vara och bestämma samt att det fanns för mycket regler och struktur. Det var även viktigt för barnen med socialt samspel efter skolan. De upplevde inte att "School-age care" gav den möjligheten. Vidare beskrev barnen att personalen ibland var otrevliga och "bossiga". I relation till barnens beskrivning av "bossiga" tolkar vi det som att personalen bestämde och styrde för mycket. Av Horgan et al. (2018) resultat går det att förstå att barnen inte gjordes delaktiga eftersom barnen upplevde att de inte fick valmöjligheter och göra sin röst hörd eller lyssnade på, sedda och att de inte fick delta i socialt samspel i den grad de önskade. Grundförutsättningen för delaktighet blev alltså inte beaktad eftersom

barnen inte blev hörda och sedda (Pramling Samuelsson & Sheridan, 2003). I relation till den sociala delaktigheten som Elvstrand (2009) beskriver kan det vara förståeligt då det kan bli svårt att vara en del av en gemenskap och känna att man tillhör något, om man inte blir sedd och lyssnad på.

2.4 Sammanfattning

Enligt den tidigare forskningen sker delaktighet och inflytande alltid i sociala sammanhang men benämningen av begreppen kan skilja mellan de olika studierna. Tidigare forskning indikerar att delaktighet är en förutsättning för god hälsa. Andra aspekter som beskrivs förutsätta barns delaktighet och inflytande är tydliga och öppna relationer mellan lärare och barn och lärares förmåga att inta barns perspektiv där hen är lyhörd och anpassningsbar. Tidigare forskning indikerar att barns delaktighet och inflytande tar olika plats i formella och informella undervisningssituationer. Vidare beskrivs informella situationer som en framgångsfaktor för barns inflytande. Det är främst i de informella situationerna som barns intressen, viljor och önskemål tas i beaktning och hänsyn till. Dock indikerar även resultat av forskning att det är i de formella beslutsarenor barnen görs delaktiga och ges inflytande. Tidigare forskning om hur barns delaktighet och inflytande görs i pedagogiska verksamheter utgår från lärares beskrivningar om hur de arbetar med delaktighet och inflytande.

Vi har inte funnit studier och forskning som grundar sig på empiriska observationer av hur arbetet med barns delaktighet och inflytande praktiskt går till i fritidshemmet. Därför hoppas vi att vår undersökning och rapport ska kunna konstruera kunskap om det, då syftet med undersökningen är att undersöka hur barn görs delaktiga och ges inflytande i fritidshemmets undervisning och verksamhet.

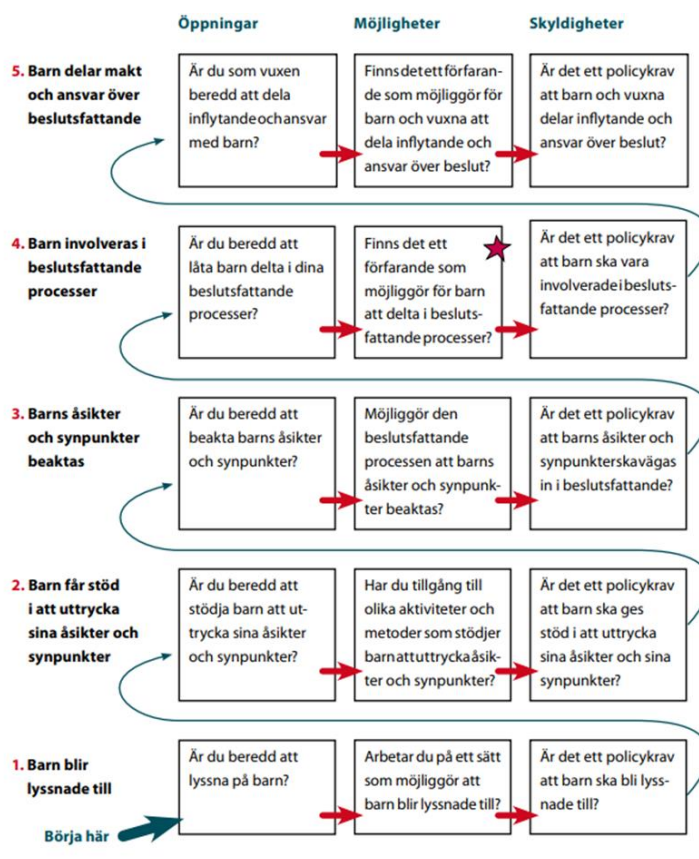
3. Shiers delaktighetsmodell

I detta avsnitt presenteras Shiers (2001) delaktighetsmodell (se Figur 1) som teoretisk modell för undersökningen, och varför modellen valts och hur den ska stödja insamlingen av empirin till rapportens analys. Shiers delaktighetsmodell med fem nivåer är en vidareutveckling på Harts delaktighetsstege (Hart, 1992, s. 8) som har åtta nivåer. Vi har valt att använda Shiers delaktighetsmodell som ett verktyg för att samla in empirin till rapporten då vi upplever Shiers delaktighetsmodell användbar i förhållande till undersökningens syfte. Det eftersom modellens nivåer och faser belyser olika aspekter *i arbetet* med barns delaktighet och inflytande. Vidare ska Shiers delaktighetsmodell användas för att analysera den insamlade empirin. Förhoppningarna med delaktighetsmodellen som verktyg är att vi ska kunna besvara studiens frågeställningar.

3.1 Beskrivning av delaktighetsmodellen

Shiers delaktighetsmodell (Shier, 2001) utgår från artikel 12 i FN:s konvention om barnets rättigheter (2018) som handlar om barns rätt att uttrycka sina åsikter och att bli hörda. Modellen har fem nivåer av delaktighet och i varje nivå finns tre faser av delaktighet, *öppningar, möjligheter och skyldigheter*. Varje fas innehåller frågor som enligt Shier (2001) kan vara användbara för att se barns delaktighet och se vad nästa steg blir i arbetet med att öka barns delaktighet. *Öppningar* uppnås när personalen i fritidshemmet är redo och vill arbeta på nivån. *Möjligheter* inträffar personalen arbetar på ett sätt som gör att det är möjligt att nå nivån. Behoven kan vara till exempel resurser, färdigheter, kunskap, utveckling av tillvägagångssätt. *Skyldigheter* uppnås när det finns en bestämmelse om barns delaktighet och hur den ska göras och all personal måste följa det.

Figur 1. Shiers delaktighetsmodell, översatt till svenska av Sverre Nyborg Warner (2011, s. 5) för projekt Egen Växtkraft.

3.1.1 Nivå 1, barn blir lyssnade till

I den första nivån handlar det om att när barn tar initiativ till att uttrycka sig och förmedla sina åsikter ska fritidspersonalen lyssna noga och omsorgsfullt på vad barnet har att säga. *Öppningar* här handlar om att fritidspersonalen behöver vilja lyssna på barnet. *Möjligheter* handlar om att fritidspersonalen hittar sätt att kunna lyssna på barnet, till exempel genom att byta miljö för att kunna fokusera och engagera sig i vad barnet har att säga. *Skyldigheter* i första nivån handlar om att det finns en bestämmelse eller ett krav att fritidspersonalen ska lyssna på barnen.

3.1.2 Nivå 2, barn får stöd i att uttrycka sig och sina åsikter

I den andra nivån handlar det om att fritidspersonalen ska lyssna på barnens åsikter och stötta barnen genom att inte döma deras åsikter för att barnen ska våga uttrycka sig. *Öppningar* i nivå två handlar om att fritidspersonalen är redo för att stötta barnen att uttrycka sin mening och åsikter. *Möjligheter* handlar om att

fritidspersonalen ska skapa möjligheter för att barnen ska kunna uttrycka sina åsikter och sin mening. *Skyldigheter* i nivå två handlar om att fritidspersonalen måste skapa och ge möjligheter till barnen att uttrycka sina åsikter och sin mening.

3.1.3 Nivå 3, barns åsikter värdesätts och beaktas

I den tredje nivån handlar det om att fritidspersonalen vill ta med barns åsikter i verksamheten. *Öppningar* i nivå tre sker när fritidspersonalen är redo för att beakta och lyssna till barns åsikter och önskemål. *Möjligheter* i den här nivån handlar om att fritidspersonalen tar med barnens åsikter, viljor och önskemål i beslut som rör dem. *Skyldigheter* i nivå tre innebär att fritidspersonalen arbetar enligt artikel 12 i barnkonventionen för att säkra att barns åsikter tas med i olika beslutsfattande.

3.1.4 Nivå 4, barn får vara med och ta beslut

I nivå fyra är barn involverade när det ska fattas beslut. Det kan till exempel handla om att barnen är involverade i att planera olika aktiviteter. *Öppningar* i nivå fyra handlar om att fritidspersonalen bjuder in och involverar barnen i beslutsprocesserna. *Möjligheter* i nivå fyra sker när barnen får verkliga möjligheter att påverka beslutsfattande. *Skyldigheter* uppnås när det blir krav att involvera barnen i beslutsfattande.

3.1.5 Nivå 5, barn har makt och ansvar när beslut tas

Skillnaden mellan nivå fyra och fem är att i nivå fem får barn ha verklig makt och ansvar i beslutsfattande, genom till exempel att fritidspersonalen ger en del makt och ansvar åt barnen. Dock kan fritidspersonalen inte tvinga barnen till att utöva makt och ansvar i beslutsfattande processer. *Öppningar* handlar i nivå fem om att fritidspersonalen är beredda att dela med sig av makten och ansvaret till barnen. *Möjligheter* i nivå fem sker när fritidspersonalen möjliggör makt och ansvar till barnen. *Skyldigheter* innebär att fritidspersonalen ska dela makten och ansvaret i vissa områden med barnen.

Delaktighetsmodellens (Shier, 2001) fem nivåer och tre faser som beskrivits och redogjorts för ovan är användbar i undersökningen då de olika nivåerna och

faserna i modellen belyser olika aspekter med att arbeta med barns delaktighet och inflytande. Modellen har dels använts som grund för att konstruera vårt observationsschema, dels som verktyg för att analysera vårt empiriska material.

4. Vetenskaplig metod

Undersökningen använder en kvalitativ metodansats och metoden för den här rapportens undersökning är observationer. Observationer valdes då undersökningens syfte är att få kunskap om *hur* fritidspersonalen gör barn delaktiga och ger dem inflytande i fritidshemmets verksamhet och undervisning. För att kunna ta reda på *hur* något görs och arbetas med behöver det ses och bevitnas. I följande avsnitt kommer insamlingsmetoder, urval och rekrytering och genomförande av undersökningen att redogöras för. Därefter följer en beskrivning av metoder för bearbetning och analys av undersökningens empiriska material. Slutligen kommer undersökningens etiska riktlinjer och överväganden att redogöras för.

4.1 Observationer

Observationsmetoden som använts är deltagande *som* observatör. Att delta som observatör innebär för den här undersökningen att bevittna arbetssättet och förhållningssättet hos den personalgrupp som arbetar i fritidshemmet och följa dem (Denscombe, 2018). I ett umgänge är det naturligt att samtal sker, vilket även skedde under observationerna. Vidare är observationerna som gjorts även *systematiska*. Det för att det empiriska materialet inte skulle påverkas av att undersökningen gjordes av två observatörer. Det innebär att observationsprocessen genomförs med en systematik där observatörerna kan få stöd i insamlingsprocessen av empirin och kunna rikta blicken på samma situationer (Denscombe, 2018). Stödet i insamlingsprocessen var *fältanteckningar* för att komma ihåg och stödja minnet tillsammans med ett *observationsschema* (Bilaga 2). Observationsschemat består av frågeställningar som utgår från och är inspirerade av Shiers (2001) delaktighetsmodell. Ett exempel är: *Hur arbetar fritidspersonalen för att barn ska bli lyssnade till?* Frågeställningen utgår från den första nivån i Shiers (2001) delaktighetsmodell.

4.2 Rekrytering och urval

Innan undersökningen i fritidshemmets verksamhet kunde påbörjas skrevs ett missivbrev med tillhörande samtyckesblankett (Bilaga 1). Missivbrevet med

tillhörande samtyckesblankett skickades ut på mejl till cirka 40 skolor, skolchefer och informationscenter i kommuner i södra Sverige. Några skolor och skolchefer kontaktades även genom telefonsamtal. Av dessa var det ett fritidshem på en stor skola i södra Sverige som anmälde sitt intresse av att delta i undersökningen. Skolan har elever från förskoleklass och upp till nionde klass. Det var i detta fritidshemmet som rapportens undersökning gjordes i. Fritidshemmet är avidentifierat och benämns i rapporten som Vildsvinet.

Undersökningens urval är *subjektivt* och *explorativt* (Denscombe, 2018). Ett subjektivt urval innebär att undersökningens informanter valts utifrån deras huvudsakliga arbetsuppgifter som innefattar fritidshemmets verksamhet och undervisning. Därför är det valda urvalet all personal som arbetar i fritidshemmet Vildsvinet. Vildsvinets fritidspersonal innefattar fem vuxna och på Vildsvinet går barn från årskurs 2 till årskurs 5. Det subjektiva urvalet breddade möjligheterna att samla in mer empiriskt material då urvalet inte begränsades till en specifik yrkestitel. Anledningen till att urvalet inte begränsades till en specifik yrkestitel var för att alla som arbetar i fritidshemmets verksamhet ska arbeta utifrån de olika styrdokumenterna. Till exempel läroplanen, Skollagen och FN:s konvention om barns rättigheter (UNICEF Italy, 1992; SFS, 2010:800; Skolverket, 2022). Det gör att urvalet även blir explorativt. Explorativa urval brukar ses i mindre kvalitativa undersökningar som görs för att till exempel konstruera ny kunskap och nya insikter likt vår undersökning. Vilket gör att urvalsgruppen inte behöver vara exakt. I vår undersökning innebär det att fritidspersonalens yrkestitlar inte spelar någon roll (jmf. Denscombe, 2018).

4.3 Genomförande

Vid tre tillfällen har fritidspersonalen i fritidshemmet Vildsvinet observerats då syftet med undersökningen är att ta reda på *hur* fritidspersonalen gör barn delaktiga och ger dem inflytande i fritidshemmets verksamhet och undervisning. Det är vid observationer som verkliga händelser kan bevittnas (jmf. Denscombe, 2018).

När fritidspersonalen i fritidshemmet Vildsvinet bekräftade sin medverkan i undersökningen hade vi mejlkontakt där undersökningens observationstillfällen

planerades och bokades in. Tillsammans med fritidspersonalen planerades det första observationstillfället under ordinarie fritidshemstid, det vill säga efter skoltid och det andra och tredje observationstillfället planerades in under två dagar på sportlovet. Den totala observationstiden för alla tre observationstillfällena var totalt 10 timmar. Inför undersökningens observationer konstruerades ett observationsschema (Bilaga 2). Det för att få stöd i insamlingen av det empiriska materialet (jmf. Denscombe, 2018). Observationsschemat utgår från Shiers (2001) delaktighetsmodell och har frågor som är inspirerade av frågorna i delaktighetsmodellen, men de är kopplade till den här undersökningens syfte och frågeställningar. Observationsschemat är konstruerat för att studera aktiviteter.

Det första observationstillfället ägde rum två dagar innan barnen skulle få sportlov. Vår kontaktperson som arbetar i fritidshemmet Vildsvinet mötte upp oss utanför fritidshemmet och visade oss in i personalrummet. I personalrummet träffade vi övrig fritidspersonal som också arbetar på fritidshemmet Vildsvinet. Innan vi kunde påbörja den första observationen insamlades godkännande och samtycke av fritidspersonalen på Vildsvinet. De fick läsa igenom missivbrevet igen och skriva på samtyckesblanketter som vi tagit med oss då samtycket är nödvändigt för att kunna använda det empiriska materialet som samlas in under observationerna (Vetenskapsrådet, 2017). Därefter fotograferade fritidspersonalen oss för att resterande personal på skolan skulle få veta att vi skulle vara där vid tre tillfällen.

Vid varje observationstillfälle observerades fritidshemmets miljö, fritidspersonalens förhållningssätt och arbetssätt i relation till barns delaktighet och inflytande. För att kunna observera fritidspersonalens förhållningssätt och arbetssätt i olika situationer i fritidshemmets undervisning och verksamhet riktades våra observationer åt en i fritidspersonalen åt gången. Det för att fritidspersonalen hade olika ansvarsområden vid varje observationstillfälle, vilket gav oss möjlighet att se deras förhållningssätt och arbetssätt i ett flertal situationer.

Fritidspersonalens arbetssätt observerades genom att titta på hur de arbetade i olika situationer och förhållningssättet observerades genom att titta på deras ansiktsuttryck, uppmärksamhet, kroppsspråk och bemötande mot barnen. Vid observationerna av fritidspersonalen placerade vi oss nära, men ändå en bit ifrån. Det för att kunna observera på avstånd, för att inte vara i vägen och påverka fritidspersonalens agerande och handlingar negativt. Vid alla observationstillfällena samtalade fritidspersonalen med oss observatörer, samtalen var informella och skedde på fritidspersonalens villkor. I samtalen fick vi information om varför fritidspersonalen gjorde som de gjorde i situationerna och deras motiv med att arbeta på det sättet.

Observationerna dokumenterades i två steg, det första steget skedde under observationerna för att minnas vad som observerats genom fältanteckningar och ett observationsschema. Observationsschemat användes när vi observerade aktiviteter i Vildsvinet. Fältanteckningarna och observationsschemat skrevs av oss observatörer under observationerna var för sig, för att minnas vad som observerats (jmf. Denscombe, 2018). Det andra steget skedde efter varje observationstillfälle och innebar att vi renskrev och utvecklade fältanteckningarna. Fältanteckningarna renskrevs först för hand och därefter även i ett digitalt dokument. När alla tre observationstillfällen var utförda och renskrivna delades fältanteckningarna och alla observationsscheman mellan oss observatörer. Det för att vi skulle få kännedom om varandras observationer för att kunna gå vidare och analysera det insamlade empiriska materialet tillsammans.

4.4 Bearbetning och analys av fältmaterial

För att bearbeta och analysera fältmaterialet användes Alms (2019) översiktliga arbetsgång (Figur 4.1, s. 137) av analysens olika steg. Alm delar in analysen i fyra steg. Det första steget i analysen är att bearbeta fältmaterialet, därefter följer en öppen kodning av fältmaterialet, i tredje steget ska en tematisering göras och i det fjärde och sista steget görs en fokuserad kodning av fältmaterialet.

Till att börja med skrevs fältmaterialet samman till en löpande text för att sedan kunna göra en öppen kodning som är det första steget i Alms (2019) beskrivna

arbetsgång. Det innebär att fältmaterialet undersöktes och nyckelord valdes ut. Nyckelorden valdes ut genom att undersöka varje mening noga för att utgöra kärnan i meningen. Kärnan i meningen blev de valda nyckelorden och några exempel på nyckelord från fältmaterialet är *strategi, positioner, aktivitet, bemötande* och *kommunikation*. Nyckelorden skrevs på lappar och studerades enskilt och därefter delades de in i olika grupper. Grupperna skapade två teman. De teman som sammanställts från fältmaterialet är *förhållningssätt* och *arbetssätt*. Temat förhållningssätt rymmer undersökningens första frågeställning samt den första fasen *öppningar* i Shiers (2001) delaktighetsmodell. Temat arbetssätt rymmer undersökningens andra frågeställning samt den andra och tredje fasen *möjligheter* och *skyldigheter* i Shiers delaktighetsmodell. Vidare kommer *öppningar, möjligheter och skyldigheter* att användas som verktyg för att analysera fältmaterialets teman. När tematiseringen var utförd återgick vi till fältmaterialet och gjorde en fokuserad kodning. Det innebär att utgå från nyckelorden som hör samman med de teman som valts ut av fältmaterialet (Alm, 2019). Fältmaterialet sammanfattades sedan utifrån de teman som valt ut och till sist analyserades det med hjälp av Shiers (2001) delaktighetsmodellens fem nivåer och tre faser (*öppningar, möjligheter och skyldigheter*) i relation till delaktighet och inflytande i fritidshemmet.

4.5 Etiska överväganden

För att kunna utföra rapportens undersökning behövde vi ta till hänsyn och följa Vetenskapsrådets (2017) forskningsetiska riktlinjer. De som bedriver forskning och studier på olika sätt måste ge information till informanterna om forskningens syfte samt hur undersökningen kommer att gå till. I informationen ska det framgå att deltagandet i undersökningen är frivilligt och att deltagandet kan avbrytas under tiden som undersökningen pågår. Det ska även vara möjligt för informanterna att bestämma om de vill delta i undersökningen eller inte, det görs genom ett skriftligt samtycke där deltagandet godkänns eller inte godkänns tillsammans med en underskrift.

Det finns också riktlinjer som tydliggör vad författaren eller undersökaren får göra och inte får göra. Till exempel att hen inte får sprida runt det empiriska materialet,

samt att materialet ska förvaras och skyddas så att obehöriga inte får tillgång till det. Vidare finns det riktlinjer som tydliggör att det empiriska materialet endast får användas i undersöknings och forskningssyfte (Vetenskapsrådet, 2017).

För att ta hänsyn till och följa de forskningsetiska riktlinjerna skickades ett missivbrev (Bilaga 1) med tillhörande samtyckesblankett ut till informanter i olika fritidshem. Missivbrevet innehåller information om undersökningens syfte, tillvägagångssätt och vad det innebär att delta. Vidare redogjordes det att allt deltagande är anonymt och att alla som medverkar aidentifieras, samt att resultatet av undersökningen kommer att publiceras av Högskolan Kristianstad på DiVA portal när rapporten är godkänd. I missivbrevets tillhörande samtyckesblankett redogjordes deltagarnas frivillighet och att de när som helst kunde avbryta sitt deltagande. Det framgick även vilka som var ansvariga för undersökningen. Därefter följde en förfrågan om samtycke. Där fick informanterna skriva under och kryssa i en ruta om de ville delta i undersökningen. Vidare har det empiriska materialet förvarats och skyddats på ett sätt så att ingen obehörig fått tillgång till det samt att det empiriska materialet kommer att förstöras när undersökningen och rapporten är godkänd.

Inför och under undersökningsprocessen gjordes även etiska överväganden där vi hela tiden funderade på och diskuterade konsekvenser av de beslut vi tog och de val vi gjorde. Innan beslut togs och val gjordes diskuterades olika alternativ med dess fördelar och nackdelar. Till exempel vilken vetenskaplig metod som var fördelaktig för undersökningens syfte, vart vi skulle placera oss under observationerna för att inte påverka fritidspersonalens förhållningssätt och arbetssätt samt hur vi skulle skapa en bekväm situation för fritidspersonalen. Vidare var det viktigt för oss att ta hänsyn till och respektera alla inblandade när val skulle göras och beslut skulle tas. Till exempel att vi vid ett tillfälle valde att göra uppehåll i observationen av fritidspersonalen i respekt mot vårdnadshavare då de inte var dem vi observerade.

5. Resultat

I detta avsnitt kommer undersökningens empiriska material redovisas utifrån analysprocessens funna teman *förhållningssätt* och *arbetsätt*. Temat *förhållningssätt* kommer att relateras till första fasen *öppningar* i Shiers (2001) delaktighetsmodell och temat *arbetsätt* kommer att relateras till andra och tredje fasen *möjligheter* och *skyldigheter* i delaktighetsmodellen. Fritidspersonalen som observerats är avidentifierad och benämns som *Personal 1–5*.

5.1 Fritidspersonalens förhållningssätt

Fritidspersonalens förhållningssätt observerades under alla tre observationstillfällena. Fritidspersonalens bemötande gentemot barnen och olika gester så som kroppsspråk och ögonkontakt är exempel från observationerna som kan relateras till deras förhållningssätt och till första fasen *öppningar* i Shiers (2001) delaktighetsmodell. Nedan kommer olika informella samtal och observationer från det empiriska materialet att beskrivas och relateras *öppningar* i Shiers delaktighetsmodells olika nivåer.

Vid ett tillfälle under observationerna samtalade vi med Personal 3 och under samtalet kom ett barn fram och ville prata med Personal 3. Personal 3:s fokus och uppmärksamhet flyttades direkt från vårt samtal till barnet genom att hen vände blicken mot barnet och började samtala med barnet.

Personal 3 frågade barnet vad barnet ville. Barnet svarade att hen inte fick vara lärare när de lekte skola. Personal 3 ställde en följdfråga till barnet om barnet och lekkamraten ville ha hjälp att hitta en lösning och komma överens. Barnet svarade att de ville ha hjälp. Personal 3 svarade att hen skulle komma bort till barnen så snart hen hade avslutat sitt samtal med oss. Efter att Personal 3 hade avslutat samtalet med oss, observerade vi att hen gick till barnen och hjälpte dem.

I situationen ovan går det att se *öppningar* från Shiers (2001) delaktighetsmodells första, andra och tredje nivå. *Öppningar* i den första nivån handlar om att vara villig att lyssna på barnet, vilket Personal 3 visade när hen släppte fokuset från vårt samtal och riktade blicken mot barnet. Personal 3 lyssnade på vad barnet hade att säga, engagerade sig i vad barnet förmedlade i samtalet genom att hen frågade om barnen ville ha hjälp att lösa det barnen var oense om och tog hänsyn till

barnets svar, vilket motsvarar *öppningar* i den andra och tredje nivån. När Personal 3 sedan går till barnen, synliggörs även *möjligheter* i delaktighetsmodellen då Personal 3 gör vad hen sagt att hen ska göra.

Vid ett annat tillfälle under observationerna samtalade vi med Personal 2 som satt ute i studiehallen vid ett litet bord med datorn uppfälld. Hen berättade för oss att hen gjorde pedagogiska planeringar på datorn. Studiehallen ligger precis utanför Vildsvinets fritidsrum. En liten bit ifrån Personal 2 satt några barn i en soffa som stod längst ner i studiehallen. Under vårt samtal med Personal 2 kom ett barn fram till Personal 2 med händerna fulla med böcker. Direkt när barnet närmade sig, vände Personal 2 blicken mot barnet och slutade samtala med oss.

Barnet frågade Personal 2 om hen fick gå och lämna tillbaka några böcker i biblioteket som hen lånat där. Personal 2 lyssnade på vad barnet hade att säga och frågade barnet om hen visste om biblioteket var öppet. Barnet svarade att hen trodde att det var öppet. Personal 2 frågade barnet om hen ville gå och kolla om det var öppet, eller om hen ville låna en nyckel så hen kunde öppna och lämna tillbaka böckerna om det inte var öppet, eller att barnet ville att någon skulle följa med barnet. Barnet svarade att hen kunde gå och kolla om det var öppet först. Personal 2 svarade okej och log. Barnet vände och gick.

I situationen ovan går det att se *öppningar* från delaktighetsmodellens alla fem nivåer. När Personal 2 släpper fokuset från vårt samtal och uppmärksammar barnet direkt när barnet närmar sig, visar Personal 2 en vilja att lyssna på barnet vilket den första nivåns *öppningar* handlar om. *Öppningar* i den andra nivån handlar om att fritidspersonalen visar ett engagemang och en positivitet till att lyssna på barnet. Det ses i situationen när Personal 2 samtalar med barnet, lyssnar på vad barnet har att säga och ställer följdfrågor till barnet. Vidare tar Personal 2 hänsyn till barnets åsikter i situationen, vilket motsvarar *öppningar* i den tredje nivån. Personal 2 låter även barnet vara involverat i beslutet som tas i situationen vilket *öppningar* i den fjärde nivån innebär. Vidare visar Personal 2 en vilja att dela ansvaret och makten med barnet när hen frågar om barnet vill låna en nyckel till biblioteket vilket motsvarar *öppningar* i den femte nivån.

Vidare samtalade vi även med Personal 5 och under samtalet kom två barn vid olika tillfällen under samtalet till Personal 5 och frågade om de fick spela

Playstation. Personal 5 släppte fokuset från vårt samtal direkt när barnen kom och fokuserade på barnen och vad de hade att säga. När barnen hade gått fortsatte Personal 5 att samtala med oss.

Barn 1 frågade Personal 5 om hen kunde få spela Playstation. Personal 5 svarade att de får spela Playstation efter mellanmålet och att det är Personal 2 som ska hålla i aktiviteten. Barnet svarade okej och gick sedan därifrån. En liten stund senare frågade Barn 2 om hen kunde få spela Playstation. Personal 5 gav Barn 2 samma svar som hen gav Barn 1. Barn 2 satte sig hos Personal 5 och samtalade om andra saker.

I situationen ovan synliggörs *öppningar* i delaktighetsmodellens (Shier, 2001) första och andra nivå. Precis som i de andra beskrivna situationerna släpper Personal 5 fokuset från vårt samtal och vänder blicken direkt mot barnen och lyssnar på vad barnen har att säga, vilket motsvarar *öppningar* i den första nivån. Personal 5 visar även sitt engagemang gentemot barnen när hen lyssnar på vad barnen har att säga. Personal 5 visar en vilja att ta tillvara vad barnen säger när hen lyssnar på barnen och svarar på barnens frågor genom att berätta när det finns möjlighet att spela Playstation, vilket *öppningar* i den andra nivån handlar om.

5.2 Fritidspersonalens arbetssätt

Under observationstillfällena har olika arbetssätt observerats hos fritidspersonalen i Vildsvinet där det synliggjorts hur barn görs delaktiga och ges inflytande i fritidshemmet. Fritidspersonalen i fritidshemmet Vildsvinet har även i informella samtal berättat vad de gör och varför de gör som de gör.

5.2.1 Rutiner

Under observationerna har det synliggjorts olika rutiner i fritidspersonalens arbetssätt. Varje dag i fritidshemmet Vildsvinet erbjuds det till exempel en planerad aktivitet. De planerade aktiviteterna är frivilliga och planerade utifrån barnens intressen, viljor och önskemål. Vidare är handuppräkring en metod som återkommer i det empiriska materialet, vilket visar på att metoden används som en rutin för att göra olika val. Vid första observationstillfället följde vi med Personal 1 till två klasser precis innan fritidshemstiden började. Personal 1 skulle ge barnen information om vad som skulle ske på Vildsvinet den eftermiddagen. I samband

med det, ställde Personal 1 en fråga till barnen som barnen svarade på genom att räcka upp händerna.

Personal 1 frågade barnen i det andra klassrummet om det var några som ville vara mellisvärdar. Det var sju barn som räckte upp armen, flera av barnen sträckte sig högt och viftade med armarna. Därefter gick vi observatörer ut från klassrummet tillsammans med Personal 1. Personal 1 förklarade att mellisvärd innebär för barnen att de ska få ta ansvar och hjälpa till under mellanmålet och att det är frivilligt. Hen förklarade även att mellisvärdar utses av personalen för att ge barnen ansvar och för att barnen ska få vara delaktiga.

Handuppräckningen bidrar till *möjligheter* i delaktighetsmodellens (Shier, 2001) första nivå då handuppräckning är en metod som används för att kunna lyssna på barnen. Den valmöjlighet barnen ges att kunna välja om de vill vara mellisvärdar synliggör *möjligheter* i delaktighetsmodellens tredje nivå. Det för att situationen ovan visar på att fritidspersonalen respekterar och beaktar barnens viljor och egna val.

I fritidshemmet Vildsvinet har det även synliggjorts rutiner som möjliggör barns delaktighet och inflytande i samband med måltider. Till exempel serveras mellanmålet kl. 14:00 varje dag oavsett om det är lov eller en vanlig fritidshemsdag samt att barnen alltid får sitta vart de vill i matsalen när de äter mellanmål. I ett informellt samtal med Personal 5 under mellanmålet berättade hen tanken med varför barnen har fria platser i matsalen.

Personal 5 stod i dörröppningen och tog emot barnen när de kom till mellanmålet. Hen tittade på varje barn och hälsade på alla som kom samtidigt som hen samtalade med oss. Personal 5 förklarade att anledningen till att barnen får välja vart de vill sitta i matsalen är för att fritidspersonalen vill att de ska få bestämma över sig själv och sin kropp.

I situationen ovan synliggörs *öppningar, möjligheter* och *skyldigheter* i delaktighetsmodellen (Shier, 2001). *Öppningar* i den första och andra nivån synliggörs när Personal 5 möter upp barnen med ögonkontakt och en hälsning. Vidare visar Personal 5:s förklaring på att fritidspersonalen arbetar på ett sätt där barnen blir lyssnade till och där barnen blir involverade och delaktiga i beslut som de är en del av eftersom barnen får bestämma vart de vill sitta i matsalen. Därför

går det även att se *möjligheter* i delaktighetsmodellens (Shier, 2001) första, andra, tredje och fjärde nivå i situationen som beskrivits ovan. *Möjligheterna* leder vidare till *skyldigheterna* i delaktighetsmodellen (Shier, 2001). Anledningen till det är för att barnen har rätt till att vara delaktiga i beslut som rör dem (UNICEF Sverige, 2018).

Innan vi lämnade Vildsvinet vid andra observationstillfället planerade vi tillsammans med fritidspersonalen vilken tid som passade att vi skulle komma vid tredje observationstillfället. Det bestämdes att vi skulle komma kl. 12:00, vilket var precis efter att Vildsvinet ätit lunch och skulle vara ute.

När vi kom till Vildsvinet ösregnade det och varken barn eller fritidspersonal syntes till där ute. Väl inne i fritidshemmet fick vi i ett informellt samtal med Personal 5 reda på varför. Personal 5 berättade att de valt att inte vara ute den här dagen då barnen hade uttryckt att de inte ville vara ute.

Situationen ovan visar att fritidspersonalen i Vildsvinet har en vilja att ta tillvara barnens åsikter, synpunkter och önskemål eftersom de valt att inte vara ute när barnen uttryckt att de inte vill det. Det går därför att relatera situationen till andra fasen *möjligheter* i delaktighetsmodellens (Shier, 2001) tre första nivåer. Därmed synliggörs även delaktighetsmodellens tredje fas *skyldigheter* eftersom fritidspersonalen arbetar efter styrdokumentens riktlinjer med att låta barnen vara delaktiga i beslut som rör dem (UNICEF Sverige, 2018; Skolverket, 2022).

5.2.2 Drop-in mellanmål

När klockan var 14:00 hade Vildsvinet möjlighet att äta mellanmål. Alla barn gick dock inte till mellanmålet samtidigt och ingen tydlig samling observerades. När vi kom till matsalen för att observera fritidspersonalen kom det barn lite då och då. Personal 5 förklarade i ett informellt samtal för oss observatörer hur mellanmålet i Vildsvinet fungerar och varför barnen kommer dit oregelbundet.

Personal 5 beskrev mellanmålet som drop-in och att det innebär att barnen får komma till mellanmålet när de vill mellan kl. 14:00-14:30. Personal 5 fortsätter att förklara varför de har bestämt att de ska ha ett drop-in mellanmål. Anledningen är för att fritidspersonalen i Vildsvinet inte vill avbryta barnens lek eller aktivitet, de vill ge

barnen möjlighet att avsluta sin lek på egen hand när det passar barnen.

I beskrivningen av drop-in mellanmålet ovan synliggörs fritidspersonalens tanke bakom beslutet om drop-in mellanmålet. Fritidspersonalen vill att barnen ska få avsluta sina lekar och aktiviteter på egen hand samt att barnen ska få välja när de vill äta mellanmål under den halvtimmen som mellanmålet serveras. Personal 5:s beskrivning av fritidspersonalens tanke och didaktiska val bidrar därför till att *öppningar och möjligheter* i delaktighetsmodellens (Shier, 2001) tre första nivåer synliggörs.

5.2.3 På rätt plats vid rätt tillfälle

Under första observationstillfället i fritidshemmet Vildsvinet observerade vi att fritidspersonalen sällan var tillsammans med andra från fritidspersonalen. De var hela tiden utspridda och befann sig i närheten av där barnen befann sig. I ett informellt samtal med Personal 1 berättade hen om tanken bakom fritidspersonalens positioner.

Personal 1 berättade att tanken med fritidspersonalens olika positioner är att de ska kunna vara på rätt plats vid rätt tillfälle. Hen förklarade att det alltid är någon från fritidspersonalen som har hand om den planerade aktiviteten och att det alltid är en från fritidspersonalen som har ansvar för föräldrakontakten, en som cirkulerar runt och en är alltid ute om barn från Vildsvinet är ute.

Vi förstod det som att fritidspersonalen har olika positioner varje dag likt ett rullande schema då vi observerade att fritidspersonalen hade olika positioner vid alla tre observationstillfällena. I situationen ovan synliggörs *öppningar och möjligheter* i delaktighetsmodellens (Shier, 2001) första och andra nivå. Fritidspersonalen visar i situationen ovan en vilja att lyssna på barnen och att stötta deras synpunkter och åsikter eftersom de har valt att ha olika positioner. Positionerna bidrar även till att fritidspersonalen kan lyssna på barnen och stötta barnen i att uttrycka sina åsikter och sina synpunkter då de befinner sig på rätt plats vid rätt tillfälle.

5.2.4 Aktiviteter i fritidshemmet Vildsvinet

Under observationerna har vi observerat att Vildsvinet har olika planerade aktiviteter för barnen att delta i. Vid varje observationstillfälle har Vildsvinet haft en planerad aktivitet. Fritidspersonalen berättade i ett informellt samtal att de brukar ha en planerad aktivitet om dagen och aktiviteten är frivillig. Utöver de planerade aktiviteterna har vi observerat oplanerade aktiviteter som inleds av fritidspersonalen samt situationsstyrda lekar och aktiviteter som styrs av barnen.

Planerade aktiviteter

Vid första observationstillfället skulle det vara en planerad aktivitet som var inspirerad av tv programmet *Talang*. Barnen som skulle vara med och uppträda hade fått planera och bestämma sina uppträden själva och de hade fått tid att öva på sina uppträden under fritidshemstiden. I ett informellt samtal med Personal 5 berättade hen varför den planerade aktiviteten var just *Talang*.

Personal 5 berättade att *Talang* som aktivitet var ett projekt som hade planerats i två månader och att tanken med *Talang* som aktivitet var att möta barnens önskemål och intressen.

I det informella samtalet ovan där Personal 5 förklarar att aktiviteten planerats av fritidspersonalen utifrån barnens önskemål och intressen, synliggörs därmed *möjligheter* i delaktighetsmodellens (Shier, 2001) första, andra och tredje nivå. Barns önskemål och intressen är två utgångspunkter för fritidshemmets undervisning och verksamhet (Skolverket, 2022), vilket motsvarar *skyldigheter* i delaktighetsmodellens tredje nivå.

Det var två i fritidspersonalen som höll i *Talang* aktiviteten, Personal 5 presenterade *Talang* i en mikrofon och Personal 4 hade hand om det tekniska, som till exempel musiken, ljudet och bilden på projektorn. Under *Talang* aktivitetens gång var det även barn som hjälpte till och hade olika ansvarsområden. Två barn kastade konfetti på barnen som uppträdde och mellan de olika uppträdena var det barn som tog fram och plockade bort rekvisitan. Två barn från årskurs 4 som går på fritidshemmet Vildsvinet gav boktips i två förinspelade reklamer som spelades upp på projektorn.

Det som sker i observationen ovan visar att det finns ett arbetssätt som möjliggör att barn blir lyssnade till eftersom de är delaktiga och har olika uppgifter. Fritidspersonalen och barnen delar ansvaret i *Talang*-aktiviteten, vilket bidrar till

att barnen blir delaktiga och *möjligheter* i delaktighetsmodellens (Shier, 2001) första, andra och tredje nivå synliggörs.

Det andra observationstillfället skedde under första dagen på sportlovet och den planerade aktiviteten för dagen var kurragömma. Det var två från fritidspersonalen som höll i aktiviteten, Personal 4 och Personal 5. I början av kurragömman berättade Personal 4 i ett informellt samtal att de hade fått inspirationen till kurragömman från en Youtubekanal som barnen tittar på. Hen sa också att Vildsvinet brukar leka kurragömma på loven för att då kan barnen gömma sig över hela skolan samt att när det är lov kan de använda högtalarna och mikrofon för att förmedla information till de som gömmer sig.

Personal 4 observerades använda mikrofonen och högtalarna till att ge ut information till barnen som gömde sig. Personal 4 berättade för barnen genom högtalarna hur många sekunder de hade kvar att gömma sig innan X och Y skulle komma och leta. På samma sätt gav Personal 4 ut information om att en omgång gick mot sitt slut och att en ny omgång snart skulle börja. Under kurragömman kom flertalet barn till Personal 4 och ville prata i mikrofonen och ge ut informationen till de som ännu inte hade hittats. Personal 4 lät barnen göra det.

I situationen ovan visar Personal 4 att hen arbetar på ett sätt som bidrar till att hen lyssnar på barnen, vilket *möjligheter* i delaktighetsmodellens (Shier, 2001) första och andra nivå handlar om.

Varje gång en ny omgång kurragömma skulle starta, samlades barnen på samma ställe och fritidspersonalen frågade barnen vilka som ville räkna och leta. Barnen som ville räkna och leta skulle räkna upp handen. Fritidspersonalen valde ut två barn varje omgång som inte hade räknat och letat den här dagen.

Handuppräckningen i situationen ovan synliggör att det finns en metod för att barnen ska få möjlighet att uttrycka sina åsikter och synpunkter och därigenom bli delaktiga och få inflytande i undervisningen och verksamheten. Vilket därför motsvarar *möjligheter* i delaktighetsmodellens (Shier, 2001) andra nivå. Eftersom att det går att läsa i Lgr 22 (Skolverket, 2022) att alla barn i fritidshemmet ska ges möjlighet att uttrycka sina åsikter och synpunkter och bli stöttade i den processen

går det att tolka att situationen ovan även motsvarar delaktighetsmodellens tredje fas *skyldigheter* (Shier, 2001).

Oplanerade aktiviteter

Under det tredje och sista observationstillfället observerades Personal 3 starta en aktivitet som inte var planerad. Den oplanerade aktiviteten var *Shuffleboard* på det stora bordet som står placerat framför den stora Whiteboardtavlan på väggen inne i Vildsvinets eget fritidsrum.

Personal 3 och några barn befinner sig inne i Vildsvinets eget rum. Personal 3 börjar plocka fram material till Shuffleboard som hen lägger fram på det stora bordet framför Whiteboardtavlan. De spelar tillsammans i olika matcher och Personal 3 kommer med förslaget att de kan spela en turnering men det ville inte barnen till en början. Lite längre in under spelets gång frågar barnen Personal 3 om de inte kan spela en turnering ändå. Personal 3 uttrycker att hen tycker det låter som en bra idé och bjuder in barnen att komma med sina synpunkter och tankar kring hur turneringen ska gå till genom att hen ställer öppna frågor till barnen och genom det utvecklas spelet vidare. Turneringen blir mer och mer verklighetstrogen och alla beslut som tas i spelet tas gemensamt.

I den oplanerade aktiviteten som beskrivits ovan tar Personal 3 hänsyn och beaktar barnens åsikter, tankar och synpunkter genom hela spelet. När beslut ska tas görs det gemensamt mellan alla som är med i spelet. *Möjligheter* i delaktighetsmodellens (Shier, 2001) första till fjärde nivå motsvarar därför Personal 3:s arbetssätt i den oplanerade aktiviteten. Fritidspersonalen ska arbeta enligt de riktlinjer som står skrivet i styrdokumentet och där framgår det tydligt att alla som arbetar i fritidshemmet ska involvera barnen i alla beslutfattande processer som rör barnen (Skolverket, 2022), vilket motsvarar *skyldigheter* i delaktighetsmodellens (Shier, 2001) olika nivåer.

En annan situation från observationerna där fritidspersonalen agerar och arbetar i barnens egna lek var vid ett tillfälle då några barn spelade pingis i studiehallen. Barnen kom inte överens om vem av dem som skulle spela och när de skulle spela.

Ett av barnen kom till Personal 3 och bad om hjälp. Personal 3 följde med till pingisbordet. Personal 3 förklarade reglerna i pingis för barnen och frågade sedan dem vad de tycker är en bra tid att spela

pingis innan de byter spelare. Barnen gav förslaget att spela länge innan de byter spelare och då gav Personal 3 ett annat förslag på att de kanske kan spela 10 minuter och att de sedan byter spelare så att fler för möjlighet att spela. Barnen bekräftade och godkände förslaget. Personal 3 satte ett alarm på telefonen som skulle ringa efter 10 minuter. En stund senare när alarmet på Personal 3:s telefon ringer observerade vi att hen gick till barnen och berättade att det var dags att byta spelare.

I observationen som beskrivs ovan hjälper Personal 3 barnen, vilket kan relateras till *möjligheter* i delaktighetsmodellens (Shiers, 2001) första, andra och tredje nivå då barnen blir involverade och får vara delaktiga i hur länge de ska spela genom att Personal 3 samtalar med barnen och låter de komma med sina åsikter och synpunkter.

6. Sammanfattat resultat och diskussion

I detta avsnitt kommer undersökningens sammanfattade resultat att redovisas och diskuteras i relation till tidigare forskning under två rubriker. Shiers (2001) delaktighetsmodellens tre faser och fem nivåer används som stöd för att besvara rapportens frågeställningar. Den första rubriken besvarar rapportens första frågeställning och den andra rubriken besvarar rapportens andra frågeställning.

6.1 Fritidspersonalens förhållningssätt

Vilket förhållningssätt till barns delaktighet och inflytande uttrycker fritidspersonalen?

Det förhållningssätt som fritidspersonalen uttryckte till barns delaktighet och inflytande var ett förhållningssätt där de visade ett intresse och en vilja att lyssna på barnen genom att de vände sina blickar mot barnen. Under samtalen och mötena med barnen lyssnade fritidspersonalen på vad barnen hade att säga samt ställde frågor till barnen. Barnen fick även komma med sina tankar, åsikter och synpunkter. Vidare var det barnens svar, tankar, åsikter och synpunkter som utgjorde hur situationen fortledde. Det empiriska materialet visar alltså att barnen till viss del fick delta i beslutsfattande processer och ibland synliggjordes även fritidspersonalens vilja till att dela ansvaret och makten med barnen.

Fritidspersonalens sammanfattade uttryckta förhållningssätt motsvarar *öppningar* i första, andra, tredje och fjärde delaktighetsnivån (Shier, 2001).

Pramling Samuelsson och Sheridan (2003) uttrycker att barnen måste bli hörda och sedda för att barnen ska kunna bli delaktiga. Fritidspersonalen i Vildsvinet visade att det var beredda att lyssna på barnen när de vände blicken mot barnen, vilket *öppningar* i första nivån av Shiers (2001) delaktighetsmodell handlar om. *Öppningar* leder till att barnen kan göras delaktiga och bli inkluderade då delaktighet görs mellan människor i det sociala (Shier, 2001; Von Wright, 2009; Elvstrand och Lago, 2022). Fritidspersonalen i Vildsvinet uttryckte även ett förhållningssätt som stöttade barnens inflytande då de ställde frågor till barnen under deras samtal och möte. De frågor som fritidspersonalen ställde till barnen synliggör *öppningar* i delaktighetsmodellens andra nivå (Shier, 2001). Inflytande

enligt Von Wright (2009) innebär att få uttrycka sig och sina synpunkter samt att bli tagen på allvar, lyssnad på och sedd. Utifrån Von Wrights beskrivning går det därför att dra slutsatsen att barnen i Vildsvinet ges inflytande då de gavs möjlighet att välja och göra många egna val, de fick uttrycka sig, de blev tagna på allvar, lyssnade på och sedda. Vidare kan fritidspersonalens förhållningssätt relateras till pedagogisk takt (Von Wright, 2009); Ackesjö & Dahl, 2022). Det för att fritidspersonalen i Vildsvinet intar en relationell position till barnen där de inte begränsar barnens uttrycksmöjligheter. Vidare är fritidspersonalen öppna för barnens åsikter, synpunkter, tankar och intressen och barnen får vara delaktiga och ha inflytande i beslutsfattande. Den pedagogiska takt som fritidspersonalens förhållningssätt uttrycker liknar *öppningar* i delaktighetsmodellens (Shier, 2001) första fyra nivåer.

6.2 Fritidspersonalens arbetssätt

Hur möjliggör fritidspersonalen barnens delaktighet och inflytande?

Under tre observationstillfällen har fritidspersonalen i Vildsvinet observerats då syftet med rapporten var att konstruera ny kunskap om hur barnen görs delaktiga och ges inflytande i fritidshemmets undervisning och verksamhet. I informella samtal med fritidspersonalen under observationerna har vi även fått förklaringar till varför de arbetar på ett visst vis i Vildsvinet och tanken bakom fritidspersonalens didaktiska val. Fritidspersonalens förklaringar synliggör att de arbetar efter styrdokumentens riktlinjer om barns delaktighet och inflytande samt rättigheter (UNICEF Italy, 1992; SFS 2010:800; Skolverket, 2022), vilket kan relateras till *skyldigheter* i Shiers (2001) delaktighetsmodell. Fritidspersonalens arbetssätt synliggör olika rutiner och didaktiska val, dessa har observerats ge *möjligheter* för barnens delaktighet och inflytande på olika nivåer i delaktighetsmodellen (Shier, 2001). Vildsvinet har till exempel en planerad aktivitet om dagen, den planerade aktiviteten är alltid frivillig för barnen och den är planerad utifrån barnens intressen, viljor och önskemål. Vildsvinets planerade aktiviteter kan jämföras Perselli och Haglunds (2022) resultat om den formella undervisningen i fritidshemmet. Likheten mellan de planerade aktiviteterna i vårt resultat och den formella undervisningen i Perselli och Haglunds resultat är att

båda utgår från ett barnperspektiv och planeras av personalen. Det innebär att barnens intressen, viljor och initiativ är utgångspunkten när undervisningen eller aktiviteten planeras (Perselli & Haglund, 2022). Vårt resultat uttrycker inte att aktiviteten planerats för att barnen ska lära sig något specifikt, vilket skiljer sig från Perselli och Haglunds resultat av formell undervisning. Deras resultat visar att den formella undervisningen planeras med tanken att barnen ska lära sig något specifikt. Vidare är aktiviteterna i Vildsvinet inte alltid planerade, det har även observerats oplanerade aktiviteter samt aktiviteter och situationer som inletts av barnen. I de oplanerade aktiviteterna samt i aktiviteter och situationer som inleds av barnen är barnens åsikter, synpunkter och tankar det som utvecklar och leder situationerna framåt. Barnen i Vildsvinet ges alltså inflytande (Von Wright, 2009). För att barn ska få inflytande behöver fritidspersonalen enligt Perselli och Haglund (2022) beakta barnens åsikter, synpunkter och tankar, det vill säga, inta barns perspektiv. Med tanke på att barnens delaktighet och inflytande möjliggörs i situationer och aktiviteter i Vildsvinet går det att jämföra fritidspersonalens arbetssätt till pedagogisk takt (Ackesjö & Dahl, 2022). Anledningen till att vi ser den likheten är för att fritidspersonalen organiserar och anpassar sig utifrån barnen i aktiviteter och situationer. Barnen får även vara med och styra och ges möjligheter till att påverka den rådande situationen.

Handuppräckning är en rutin som ses i situationer i Vildsvinet när olika val ska göras eller när beslut ska tas. Därigenom får barnen möjlighet att uttrycka sin vilja eller att de har något att säga, vilket kan jämföras med Elvstrands (2009) politiska delaktighet som innebär att ha möjlighet att påverka och göra sin röst hörd. Barnen som deltog i Elvstrands studie fick vara delaktiga i formella beslutsarenor så som röstning och förslagslåda, vilket liknar Vildsvinets rutin med handuppräckning. En skillnad som ses mellan vårt resultat och Elvstrands är att barnen i Vildsvinet får vara delaktiga och ha inflytande i fler situationer än i de formella beslutsarenorna som barnen i Elvstrands studie. Varför den skillnaden synliggörs kan vara på grund av att vår undersökning utgår från fritidshemmet och Elvstrands studie utgår från skolan.

I Elvstrands (2009) studie visar resultatet att inflytande och ansvar hänger ihop. För att barnen som deltog i hennes studie skulle få inflytande i skolan, behövde barnen lära sig att ta ansvar först. Elvstrands resultat skiljer sig därför från vårt resultat då barnen i Vildsvinet inte behövde lära sig ta ansvar innan de fick inflytande. Barnen i Vildsvinet kan välja och ta egna beslut om det dem är en del av. Alla barnen i Vildsvinet hade samma möjligheter att uttrycka sina åsikter och synpunkter genom till exempel handuppräckning och egna val, till exempel om de ville vara mellisvärdar och när de ville äta mellanmål. Under observationerna i Vildsvinet observerade vi att mellisvärdar utsågs varje dag av fritidspersonalen. Syftet var att barnen skulle få vara delaktiga och ges ansvar under mellanmålet, att vara mellisvärd var frivilligt och alla barn som ville vara mellisvärd fick möjligheten. I informella samtal med fritidspersonalen i Vildsvinet fick vi veta att de beslutat att ha drop-in mellanmål för att barnen inte ska bli avbrutna i sin lek eller aktivitet. Det bidrar till att barnen själva kan välja och ta beslut, det vill säga att barnen får inflytande över när de vill äta mellanmål samt får ta ansvar för att komma till mellanmålet. Det skiljer sig från Elvstrands resultat då barnen i Vildsvinet inte behöver visa att de kan ta ansvar för att få inflytande. De fria platserna i matsalen är ett didaktiskt val av fritidspersonalen i Vildsvinet för att barnen ska få inflytande och få bestämma över sig själv och sin kropp. Det kan sättas i relation till Arenhill Beckman och Tullgrens (2015) studie där det framgår i resultatet att barn upplever att de får inflytande när de kan välja och bestämma.

6.3 Metoddiskussion

Vårt syfte med rapporten och undersökningen var att konstruera ny kunskap om hur fritidspersonalen arbetar för att göra barnen delaktiga och ge dem inflytande i fritidshemmets verksamhet och undervisning. För att få syn på hur något arbetas med eller görs behöver det ses och bevittnas och därför valdes observation som metod där det skrevs utförliga fältanteckningar för att minnas vad som observerats.

Det visade sig vara svårare än vi trodde att finna informanter som ville delta i undersökningen. En orsak till det kan vara att undersökningens metod var just observationer och att alla människor inte är bekväma med att bli observerade. En

annan orsak kan vara att observationerna skulle upprepas vid mer än ett tillfälle och att de tillfrågade inte hade tid att medverka. Hade en annan metod valts och undersökningens syfte ändrats kanske vi skulle fått ett större urval än det vi fick. Till slut fann vi ett fritidshem som var intresserade att ta emot oss trots att de hade mycket att göra, vilket har begränsat våra observationer till tre tillfällen. Ett av observationstillfällena skedde under ordinarie fritidshemstid efter skolan och två av observationstillfällena skedde under sportlovet. Det observerades en skillnad i fritidspersonalens arbetssätt och hur verksamheten var organiserad under ordinarie fritidshemstid efter skolan och under lovet. När det var lov kunde Vildsvinet anordna lekar och aktiviteter som inte gick att genomföra när det var skola, till exempel kurragömma. Olika aktiviteter under loven kan leda till att alla barn som har en fritidshemsplats i Vildsvinet inte kan vara delaktiga i alla aktiviteter då alla barn inte är på fritids under loven.

Observationerna utfördes genom att vi var två som observerade på samma fritidshem, vilket har varit en fördel då vi har kunnat samla in mer empiriskt material till undersökningen som endast skedde under tre tillfällen. Observation som metod kan leda till en observatöreffekt (Alvehus, 2023) som påverkar informanternas arbetssätt och förhållningssätt när de vet att de blir observerade. Likt observatöreffekten kan det även vara problematiskt att skriva anteckningar under tiden observationerna pågår (Lalander, 2015).

Under observationerna upplevdes observatöreffekten då fritidspersonalen upplevdes obekväma och osäkra på hur de skulle agera när vi deltog som observatörer i verksamheten och antecknade vad vi såg. Alvehus (2023) beskriver att observatöreffekten kan motverkas genom att delta i verksamheten vid upprepade tillfällen och därmed bli en naturlig del av verksamheten. Vi deltog som observatörer vid tre tillfällen i fritidshemmet Vildsvinet, vilket vi inte upplevde motverkade observatöreffekten. För att observatöreffekten skulle motverkas hade vi behövt delta vid fler tillfällen och därför provade vi istället att inleda informella samtal med fritidspersonalen. De informella samtalen i samband med observationerna bidrog till att fritidspersonalen upplevdes mer avslappnade. Därefter gav observationerna mer empiriskt material. Observationerna har

synliggjort och gett oss insikter hur delaktighet och inflytande arbetas med i fritidshemmet Vildsvinets verksamhet och undervisning.

6.4 Sammanfattande reflektion

Syftet var att konstruera ny kunskap om hur delaktighet görs och hur barnen ges inflytande i fritidshemmets verksamhet och undervisning. Det är diskuterbart om undersökningens resultat bidragit med ny kunskap. Tydligt är dock att resultatet synliggjort olika exempel på förhållningssätt och arbetssätt hos personalen som kan bidra till att barn blir delaktiga och får inflytande i verksamheten. På detta sätt bidrar undersökningen med kunskap om hur barn görs delaktiga i fritidshemmets verksamhet.

Referenser

- Ackesjö, H., & Dahl, M. (2022). Pedagogisk takt i fritidspedagogisk undervisning. En välregisserad dans mellan lärare och elever. *Nordisk tidsskrift för pedagogik og kritikk*, 8, s. 63–77. <https://doi.org/10.23865/ntpk.v8.3331>
- Alm, B. (2019). *Introduktion till etnografiskt fältarbete*. Gleerups.
- Alvehus, J. (2023). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. (uppl. 3). Liber.
- Aspers, P. (2011). *Etnografiska metoder*. (2 uppl.). Liber.
- Beckman, M. A., & Tullgren, C. (2015). Barns förståelse av begreppet inflytande. *Barn – forskning om barn og barndom i Norden*, 33(2). <https://doi.org/10.5324/barn.v33i2.3450>
- Blennerhed, C. (2014). *Fritid i fritidshem. En etnografisk studie kring beskrivningar av meningsfull fritid, fritidshemmets innehåll och meningserbjudanden*. [Magister Uppsats, Göteborgs universitet]. GUPEA. <https://gupea.ub.gu.se/handle/2077/35506>
- Denscombe, M. (2018). *Forskningshandboken: för småskaliga forskningsprojekt inom samhällsvetenskaperna* (4 uppl.). Studentlitteratur.
- Elvstrand, H. (2009). *Delaktighet i skolans vardagsarbete*. [Doktorsavhandling, Linköpings universitet]. DiVA.
- Elvstrand, H., & Lago, L. (2022). Elevers delaktighet: Ett sätt att utmana och utveckla aktionsforskning i skola? *Forskning og forandring*, 5(1), 25–45. <https://doi.org/10.23865/fof.v5.3746>
- Hart, R. A. (1992). *Children's participation: From tokenism to citizenship*. UNICEF.
- Holmberg, L. (2021). *Att bli fritidshemslärare*. Liber.

Horgan, D., Martin, S., O’Riordan, J., & O’Sullivan, J. (2018). Children’s views on school-age care: Child’s play or childcare? *Children and Youth Services Review*, 91, 338–346. <https://doi.org/10.1016/j.chilyouth.2018.05.035>

Lalander, P. (2015). Observationer och etnografi. I G. Ahrne, & P. Svensson (Red.), *Handbok i kvalitativa metoder* (2 uppl. s. 93–113). Liber.

Nyborg Warner, S. (2011). *Pathways to Participation – Barns och ungas väg till delaktighet* [Bild]. https://www.harryshier.net/docs/Shier-Vagar_till_delaktighet.pdf

Perselli, A.-K., & Haglund, B. (2022). Barns perspektiv och barnperspektiv: en analys av utgångspunkter för fritidshemmets undervisning. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 22, s. 76–95. <https://doi.org/10.15626/pfs27.02.04>

Pramling Samuelsson, I., & Sheridan, S. (2003). Delaktighet som värdering och pedagogik. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 8, (1–2), s. 70–84.

SFS 2010:800. *Skollag*. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/skollag-2010800_sfs-2010-800/

Shier, H. (2001). Pathways to Participation: Openings, Opportunities and Obligations. *Children & society*, 15, 107–117. <https://doi.org/10.1002/chi.617>

Skolverket. (2022) *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet: Lgr22*. https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr22-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=-996270488%2Fcompulsorycw%2Fjsp%2Fcurriculum.htm%3Ftos%3Dgr&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa219f#anchor_4

UNICEF Sverige (2018). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige. <https://unicef.se/barnkonventionen>

Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Vetenskapsrådet.

https://www.vr.se/download/18.2412c5311624176023d25b05/1555332112063/God-forskningssed_VR_2017.pdf

Von Wright, M. (2009). *Initiativ och följsamhet i klassrummet. En studie i de pedagogiska villkoren för elevers inflytande, delaktighet och välbefinnande*.

Örebro universitet, Rapporter i pedagogik, 15.

Warne, M. (2013). *Där eleverna är: Ett arenaperspektiv på skolan som stödjande miljö för hälsa*. [Doktorsavhandling, Mittuniversitetet Östersund]. Avdelningen för hälsovetenskap, Fakulteten för humanvetenskap.

Information om datainsamling och förfrågan om ditt samtycke att delta i projektet:

*Delaktighet och inflytande i fritidshemmet: En studie med fokus att undersöka
hur
barn
blir*

delaktiga och ges inflytande i fritidshemmets verksamhet.

Bakgrund och syfte

Vi är två studenter från Högskolan Kristianstad som läser vår sista termin till grundlärare i fritidshem. Studien vi ska genomföra är en del av det självständiga arbetet, det vill säga examensarbetet. Arbetet kommer att skrivas som en rapport och publiceras på DiVA portal. Studiens syfte är att undersöka hur barn görs delaktiga och ges inflytande i fritidshemmets verksamhet.

Tillvägagångssätt och vad innebär det att delta

Under perioden mellan 15/2–23/2 kommer Matilda Noaksson och Frida Birr ut vid tre tillfällen till ditt fritidshem för att observera och samtala med personalen för att få en förståelse för och se hur personalen arbetar med barns delaktighet och inflytande i fritidshemmets verksamhet. Mellan vilka tider vi utför observationerna bestämmer vi tillsammans med er.

Observationerna kommer att gå till på så vis att vi kommer till ert fritidshem och deltar i verksamheten och observerar och samtalar med er under tiden. Observationerna och samtalen dokumenteras med hjälp av anteckningar. Allt material vi får till oss under studien kommer att förvaras så att ingen obehörig har tillgång till det, när examensarbete är godkänt kommer allt material att raderas.

Frivillighet och förfrågan om samtycke

Allt deltagande i studien är frivilligt. I slutet på detta brev finner du underlag för samtycke. Även om du ger ditt samtycke till att delta i studien har du alltid rätt att avbryta ditt deltagande utan att behöva ange varför.

Vi önskar besked om ditt samtycke senast 8/2. Du är välkommen med frågor eller andra funderingar via e-postadresser som anges nedan.

Ansvariga för studiens utförande

Högskolan Kristianstad är ytterst ansvarig för studiens utförande. Ansvarig lärare och handledare för projektet är Kristina Westlund.

Har du några frågor är det bäst att du vänder dig till oss som arbetar med studien, Matilda Noaksson och Frida Birr. Du finner våra kontaktuppgifter nedan.

Kontaktuppgifter Student

Matilda Noaksson

matilda.noaksson0255@stud.hkr.se

Kontaktuppgifter Student:

Frida Birr

frida.birr0013@stud.hkr.se

Kontaktuppgift handledare:

Kristina Westlund

kristina.westlund@hkr.se

Högskolan
Kristianstad

Förfrågan om Samtycke

1 (1)

2024-02-07

Versionsnr: 1/ 2024

Samtycke till deltagande i studien

Delaktighet och inflytande i fritidshemmet: En studie med fokus att undersöka hur barn blir delaktiga och ges inflytande i fritidshemmets verksamhet.

JA, jag har läst informationen och samtycker till att delta i studien

Skola.....

Datum .....

.....
Deltagarens Namnteckning

.....
Namnförtydligande

Bilaga 2

Datum:	Aktivitet:
1. Hur arbetar fritidspersonalen för att barn ska bli lyssnade till?	
2. Hur får barnen uttrycka sina åsikter i fritidshemmets undervisning och verksamhet?	
3. Hur beaktas barns åsikter och synpunkter i fritidshemmets undervisning och verksamhet?	
4. Hur ges barnen möjlighet att delta i beslutsfattande i fritidshemmets undervisning och verksamhet?	
5. Hur delar fritidspersonalen och barn makten och ansvaret i fritidshemmets undervisning och verksamhet?	